

OBYTNÝ DŮM ČP. 1 V HOSPODÁŘSKÉM DVOŘE V KLUČOVĚ

Jan Žižka

Príspevek se zabývá obytným domem hospodářského dvora v Klučově, který dostal dodnes dochovanou podobu na počátku 20. století. V jeho přízemí se však zachovala dispozice, která věrně odpovídá popisu domu v urbáři z let 1673–1677, tzv. Zlaté knize kostelecké. Uspořádání domu, klenby a portály ukazují na vznik ještě na počátku 17. století, v době mimořádného rozkvětu hospodářství na panství Kostelec nad Černými lesy za rodu Smiřických.

Klíčová slova: dům – síň – ratejna – chodba – komora – klenba – portál

Residential House No. 1 in the Klučov Farmstead

The article deals with a residential house in the Klučov Farmstead that received its current appearance in the early 20th century. But a layout that faithfully corresponds with the house description in the 1673–1677 urbarium known as the Kostelec Golden Book has survived on the ground floor. The house layout, vaults, and portals indicate its origin before the beginning of the 17th century, at the time of an unparalleled boom of farming when the Smiřický family administered the Kostelec nad Černými lesy domain.

Keywords: house – vestibule – large room – corridor – storeroom – vault – portal

Rozlehlý hospodářský dvůr v Klučově u Českého Brodu s řadou hospodářských budov se rozkládá jižně a jihozápadně od velkého tvrziště, pozůstatku zámku.¹⁾ Tvrziště, obklopené dnes zarostlým vodním příkopem, je situováno v někdejší zahradě vymezené ohradní zdí, částečně ještě renesančního původu.²⁾ K zahradě, respektive tvrzišti, přiléhají na jihu tři budovy. Na východě zde uzavírá dvůr mohutná barokní sýpka obdélného půdorysu s podélnou osou ve směru sever jih. Střední část podél zahrady zaujímá velký ovčín z 50. let 19. století, podélným průčelím obrácený k jihu. Na západě pak stojí obytný dům čp. 1 téměř rovnoběžný se sýpkou, severním čelem přiléhající k zahradě. Kolmo směrem k západu na dům navazuje novodobá budova opravárenských dílen, která nahradila zaniklý kravín. Do druhé poloviny 20. století zde tedy stála dvoukřídlá budova, kde na patrový obytný dům kolmo navazoval kravín s polopatrem na píci, obrácený k jihu. Náznak křídla vyběhajícího ke kravínu vystupuje z jižní části jinak obdélného půdorysu domu a dvoukřídlému půdorysu odpovídá také jeho sedlová střecha s trojúhelnými štíty na severu a západě.

Fasády domu, ukončené výrazně profilovanou římsou, rámuji nárožní lizény propojené mezipatrovou pásovou římsou. Otvory v přízemí mají nebo měly pásové šambrány propojené dalším horizontálním pásem. Okenní otvory v patře rámuji šambrány s ušima nasazené na podokenní římsu, s rovným nadpražím sepnutým klenákem. Konzolové podokenní římsy jednoduché profilace vystupují z průběžné pásové parapetní římsy. Parapety vyplňují zrcadla nahozená hrubou omítkou. Lokální destrukce podokenních říms odhalila místy jemnou profilaci z původní úpravy. V soklové partii se pod vrchní vrstvou omítky objevila omítka strukturovaná svislým rýhováním. Různorodé okenní otvory v přízemí mají všeobecně menší rozměry než v patře. Jižní průčelí má v přízemí dva okenní otvory a asymetricky umístěný novodobý vstup, v patře pak tři pravidelně rozmístěné převýšené obdélné okenní otvory. Významnější je však vstupní průčelí východní, v patře se šesticí okenních otvorů shodných s jižním průčelím. V přízemí je vlevo okenní otvor, dále dva široké vstupní otvory s dvoukřídlými dveřmi, další dvě okna a na pravém konci vstupní otvor. Vstupní dveře náplňové konstrukce, částečně prosklené, jsou osazeny v obložených tesařských zárubních umístěných za cihelným ostěním. Nad nimi, poměrně vysoko nad nadpražím, jsou ležatě obdélné nadsvětlíky. Tato úprava ukazuje na značnou světlou výšku interiéru přízemí. Na západní straně, částečně

Obr. 1: Klučov (okres Kolín), pohled na dům v hospodářském dvoře od jihovýchodu (všechny snímky autor).

překryté nasazením kravína, je v patře trojice okenních otvorů úpravou shodná s ostatními fasádami a v přízemí různorodé otvory různých velikostí s ostěním odsazeným od líce v nikách s rovným nadpražím vesměs opatřené mřížemi. Na severu do zahrady vystupuje v patře balkon na trojúhelných ocelových konzolách vyztužených kruhovými výplněmi se železným zábradlím. Kryje jej pultová stříška nesená železnými konzolami trojúhelného tvaru, s nosníky spojenými volutově zavíjenými výplněmi. Ze střechy vystupují komíny, vyzděné z režných cihel s jednoduchou římsovou úpravou koruny.

Většinu ploch fasád pokrývá novodobá vrstva omítky a jen místy je patrná spodní vrstva, která však již souvisí s nástavbou patra. Jen lokálně se podařilo zachytit malé fragmenty starších omítek s nátěry, třeba s šedým nátěrem na severní fasádě. V přízemí byla vesměs ven a dovnitř otevíravá, v líci osazená dvoukřídlá okna celkově dělená na šest tabulek. V patře jsou osazena dvoudílná špaletová okna tvaru „T“ s výrazněji profilovanými poutci.

Obdélný půdorys domu dělí příčné zdi na čtyři dispoziční, z poloviny i konstrukční příčné trakty s dalším dispozičním dělením. Základní komunikační jádro se schodištěm do patra je vloženo do druhého traktu od jižního čela domu. Vedou do něho především dva výše zmíněné vstupy od východu, umístěné po stranách dvouramenného schodiště, přisazeného

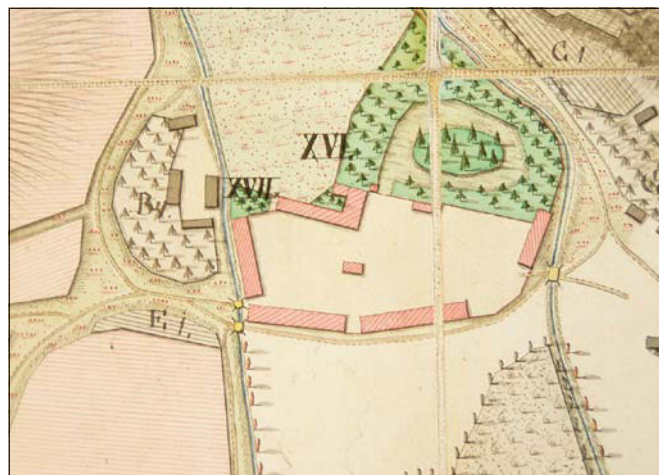
k východní obvodové zdi. Levý vstup je především nástupem do patra, pravý pak do podstatné části přízemí domu. Na levý vstup tak navazuje krátká chodba o délce odpovídající šířce schodiště, jehož nástupní rameno do patra vybíhá z jejího pravého boku. Dveřní otvor proti němu vede do místnosti v jihozápadním nároží, která rozměrově odpovídá zhruba polovině jižního traktu. Prostor má téměř půlkruhovou valenou klenbu s vrcholnicí ve směru jih – sever, s dvojicí protilehlých trojúhelných výsečí s výrazně vytaženými hranami. Osvětluje jej dvojice oken – po jednom od jihu a východu, osazených v segmentově sklenutých nikách se šikmými špaletami s oslabenými parapety. V západní zdi je pod výsečí novodobě upravená nika.

Na průchod pod mezipodestou schodiště, přístupný pravými vstupními dveřmi, kolmo navazuje širší chodbová síň za schodištěm, vyplňující střední část druhého traktu. Její vysoký prostor, zaklenutý segmentovou klenbou, nepřímo přisvětluje pouze ležatě obdélná okna ze schodišťového prostoru, výškově navazující na zmíněné nadsvětílky nad vstupy.

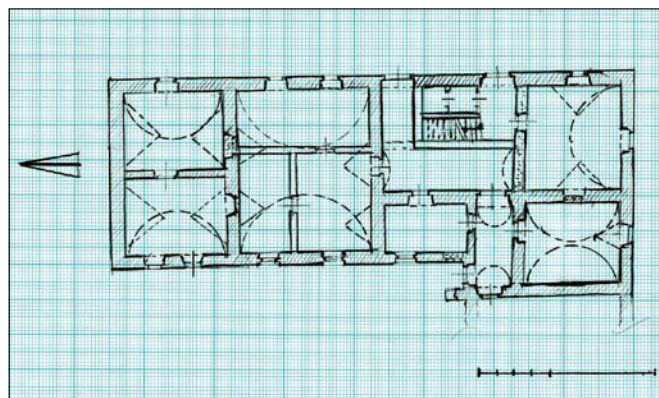
Chodbová síň má základní komunikační funkci. Svlakové dveře v pískovcovém portálu v západní zdi síně vedou do nevelké příčné obdélné místnosti, s omítaným podhledem, osvětlené oknem od západu. Ostění portálu lícující se zdívem, osazené v segmentově sklenuté nise se šikmými špaletami, má profilaci poměrně úzkým okosením. V místě narušeného podhledu je patrný malý úsek cihelné klenby pokryté sazemi. Klenbu nebo zbytky dýmníku vynášejí nad podhledem i pod ním osazené železné nosníky. Prostor lze tedy pokládat za někdejší kuchyni.

Svlakové dveře v obložené tesařské zárubni severním čele síně vedou do třetího traktu od jihu, velké místnosti s valenou cihelnou klenbou s vrcholnicí ve směru západ – východ, se čtveřicí trojúhelných výsečí s výrazně vytaženými hranami v jejich vrcholu. Prostor zaujímající celou šířku budovy, dodatečně rozdělený příčkami na tři díly, osvětlovala od východu i západu dvojice oken. Původně ven a dovnitř otevíravá okna s okenicemi na východě jsou osazena v segmentově sklenutých nikách se šikmými špaletami. Ostění okenních otvorů na západě je vyzděno zhruba uprostřed tloušťky zdi ve ven a dovnitř obrácených pravoúhlých nikách. Pod východní výsečí na severní straně se rýsuje kamenné ostění dveří do sousedního severního prostoru, profilované zřejmě širokou lištou. Opadaná omítka odhalila v západní zdi pod výběhem klenby místnosti v jejím jihozápadním koutu čelo ploché cihelné klenby. Vzhledem k vazbě na sousední kuchyni lze předpokládat, že jde o stopu po otopném zařízení – peci. Místnost tedy měla obytnou funkci.

Vrátíme se opět do chodbové síně. V severozápadním koutě se zde dochoval zbytek pozoruhodného souvrství vápených nátěrů, dosahující tloušťky až 10 mm. Na opačné straně, na zdi, která její čelo odděluje od jižního traktu, se po opadání omítky objevilo lomové a částečně smíšené zdivo. Ve zdivu i v omítce se v ní rýsuje zazděná segmentově sklenutá dveřní nika. V jihozápadním koutě se rozevřela stavební spára s dobře viditelnou omítkou, která ukazuje, že tato zeď byla vezděna dodatečně. Hned v sousedství tohoto kouta je při jižním čele chodbové síně v západní zdi otvor s dvoukřídlými dveřmi osazenými v obložené tesařské zárubni. Vede do valeně sklenuté chodby situované mezi jižním traktem a kuchyní, směřující k zaniklému kravínu. Nad nikou vstupu ze síně má její cihelná klenba až převýšený profil, na opačné straně profil půlkruhový. Na podlaze o dvou úrovních s vyrovnávacími stupni, je položena dlažba z velkých, rozměrově různorodých pískovcových dlaždic. V západní části se rýsuje užší pás dlažby, vyrobený nejspíše z druhotně použitých prvků připomínajících ostění se širokou lištou. Na severním boku chodby je zazděná dveřní nika vstupu do kuchyně a na druhé straně zazděná

Obr. 2: Klučov, situační plán dvora z roku 1811, na severní straně v západní části dvora při zahradě s tvrzíštěm dvoukřídlá budova s domem čp. 1 s navazujícím jižním křídlem – kravínem. Po západním boku domu „dvoreček“ s chlívkou (převzato z práce A. Nachtmannové, o. c. v pozn. č. 5).

Obr. 3: Klučov, dům ve dvoře, skica půdorysu přízemí. Na základě schematického zaměření, poskytnutého Ing. arch. J. Němečkem, upravil a doplnil autor. Šrafované zdivo vymezuje prostory, popisované v 70. letech 17. století v urbáři, tečkované 18. – počátek 19. století, neznačené po roce 1900. Vpravo velká, dodatečně rozdělená síň, ze které vybíhá chodba ke kravínu s kuchyní a komorou po bocích. Vlevo prostor ratejny a při čele domu dvě komory.

dveře v tesařské obložené zárubni do dalšího prostoru v západní části jižního traktu. Prostor je zaklenut valeně s jednou trojúhelnou výsečí, s vrcholnicí ve směru západ – východ. Jak bylo zmíněno výše, jižní trakt i s přilehlou chodbou vystupuje z jinak obdélného půdorysu k západu, kde navazoval na kravín, tvořící kdysi dlouhé jižní křídlo budovy. Dochovaný, ale dnes pochopitelně zazděný, vstup do kravína v západním čele chodby se do ní obrací velkou segmentově sklenutou nikou se šikmými špaletami. Další, obdobně upravená a vysoká nika v severním boku přesahu chodby, náleží vstupu ze dvorku za domem. Vstup má pravoúhlý pískovcový portál profilovaný jemným okosením dole pravoúhle otočeným. Nad nadpražím je ležatě obdélné okénko – nadsvětílík s provlékanou mříží. Portál se obrací do hluboké vnější niky, jejíž segmentová klenba vynáší obvodovou zeď patra, která předstupuje před zdivo přízemí. K severu zde ještě dále pokračuje krátký, skarpovitě ukončený úsek západní zdi. Částečně pod touto nikou je západní obvodové zdi přiléhající prostoru někdejší kuchyně patrná levá stojka a nadpraží kamenného ostění zazděného okenního otvoru. Nad ostěním, zavázaným do líce zdiva se rýsuje cihelný vylehčovací pas.

Čtvrtý trakt, zakončující dům na severu, je také zastropen valenou klenbou se čtveřicí širokých trojúhelných výsečí,

Obr. 4: Klučov, dům ve dvoře, interiér jihovýchodního prostoru v přízemí – pozůstatku původní podoby klenuté síně.

Obr. 6: Klučov, dům ve dvoře, pohled do chodby („štíje“) směrem ke krávině.

Obr. 5: Klučov, dům ve dvoře, interiér současné síně v podobě po úpravách domu na počátku 20. století. Vpravo vstup do bývalé kuchyně s kamenným portálem.

opět se zvýrazněním hran narůstajícím k vrcholu. Dnes lze do něho vstoupit pouze přímo z venku dveřmi jednak od východu a také novodobými dveřmi v místě okenního otvoru od západu. Příčka s dveřmi v tesařské zárubni dělí prostor na dvě komory – západní a východní s podlahou z cihelných dlaždic. V západní komoře je pod výsečí ve střední zdi segmentově sklenutá nika s rozevřenými špaletami zazděného vstupu z velké místnosti ve třetím traktu. Obrys obdobné zazděné dveřní niky ve východní komoře překrývá vestavba velké cihelné pece.

Dvouramenné schodiště s profilovanými pískovcovými stupni stoupá z výše zmíněné chodby do patra a jedním ramenem pokračuje do podkroví. Ve výstupu ze schodiště se dochovala zárubeň dveří s nadsvětlíkem a vedle ní dveře uzavírající vstup na rameno vedoucí na půdu. Náplňové dveře dělí profilované rámy na horní a dolní ležatou kazetu a na dvojici středních převýšených kazet. Zachovány jsou závěsy s kuličkovým ukončením a mosazná klika se štítkem odpovídající počátku 20. století. Obdobné kování má i okno u schodiště. Na podlaze chodby je položena keramická dlažba ze šestibokých okrových dlaždic, doplněných malými čtvercovými modrými dlaždicemi s bílými čtyřlístky, rámovaná bordurou s meandrovým ornamentem. Původně obytné, později kancelářské prostory v patře, přístupné ze schodišťové síně, jinak již postrádají zajímavější prvky a detaily. Některé dveře, které zřejmě pocházejí z patra domu a tvarově odpovídají dveřím u schodiště, leží v podkroví.

Střechu nese vaznicový krov se stojatými stolicemi, příčně tužený šikmými vzpěrami. I když konstrukce stolic v principu navazuje na stojaté stolice hambalkového krovu, případně

druhotné použití starších sloupků s pásky a vzpěrami nebylo zjištěno.³⁾ Nejstarší viditelnou konstrukcí v podkroví je tak západní štít se zazděným segmentově sklenutým otvorem, který spojoval podkroví domu a kravína.

Tloušťka obvodového zdiva i hlavních příčných zdí se většinou pohybuje kolem 90 cm. Pouze u kuchyně má západní zeď tloušťku necelých 60 cm. Opadaná omítka na části fasád odhalila v různém rozsahu charakter zdiva. Na východní straně je zdivo přízemí provedeno většinou z lomového kamene s převahou červeného pískovce – arkózy. Pouze v rozsahu schodiště došlo k přezdění obvodové zdi cihlami. Z plných pálených cihel je pak vyzděno v celém viditelném rozsahu obvodové zdivo patra. Na čelní jižní fasádě vystupují z omítky malé části pískovcového zdiva s kvádry armujícími nároží. Lomový kámen, tentokrát spíše žlutavý pískovec, se převážně uplatňuje ve zdivu na západní straně, cihelné zdivo z cihelného zdiva jsou provedena okenní ostění a lokální zazdívkky. Od jinak cihelného zdiva patra se liší západní štítová zeď u bývalého kravína, opět provedená z lomového kamene. V interiéru lze v dolních partiích místy sledovat lomové zdivo, na které výše, například v chodbě ke krávině navazuje zdivo cihelné. Klenby jsou vyklenuty z cihel.

Klučov byl do počátku 40. let 16. století, kdy jej Diviš Slavata z Chlumu připojil ke kosteleckému panství, samostatným statkem. V roce 1547 musel Slavata panství Kostelec postoupit králi Ferdinandovi. V 1558 prodala komora panství Jaroslavi ze Smiřic, který je držel až do roku 1597. Do roku 1618 se zde vystřídali čtyři poslední, krátce po sobě zemřelí, členové rodu Smiřických. V roce 1621 bylo panství zkonfiskováno. Vzápětí, z titulu příbuzenství se Smiřickými, získal panství Albrecht z Valdštejna, který je však již v roce 1623 prodal Karlovi z Lichtenštejna. V roce 1654 byla tato transakce soudně zpochybněna, ale v roce 1655 vykoupil kníže Karel Eusebius z Lichtenštejna Kostelec zpět a v letech 1673–1677 dal zhotovit velmi důkladný urbář kosteleckého panství, zvaný Zlatá kniha.⁴⁾ Zřejmě v Čechách nejdokonalejší urbář podrobně popisuje všechny vrchnostenské objekty na panství. Podává tedy pozoruhodné informace o uspořádání dvorů, dispozičním a funkčním uspořádání i o konstrukcích nebo vybavení budov.⁵⁾ Dvůr v Klučově s řadou budov, s přilehlým zámekem s vnitřním nádvořím, obklopeným vodním příkopem, byl rozdělen na část západní a východní. „Našeho“ domu, který stojí na hranici obou částí se v urbáři týká následující text.⁶⁾

„Předce po tý straně západní stavení zděný, totiž: síň velká klenutá dlážděná, při ní dveře na pantích, okna na vejchod 2, na poledne 1, vokenice na pantích 1 a 2 prkny zapazěný jsou. Z té síně do ratejny klenutý dlážděný dveře na pantích, okna sklenný na vejchod 2, mříže železný 2, na západní okno 1, mříže 1, kamna prostý v ratejně. Za tou ra-

Obr. 7: Klučov, dům ve dvoře interiér západní komory v severním traktu s nikou vstupu z ratejny.

tejnou dveře na pantích do **komory klenutý dlážděný**, v ní okno na vejchod 1. Item druhá komora klenutá dlážděná, z ní okno na záp. 1 a při obouch mříže železný 2, dveře na pantích 1. Opět z té síně dveře na pantích do kuchyně klenutý, při ní komín zděný, pec pro pečení chleba, vohniště zděný a podlážděný. Zase v té síni komora zděná klenutá dlážděná, při ní dveře na pantích a okno sklenný na poledne, za ním mříže železná. Takovou šafář pro potřeby hospodářský potřebuje. Opět z té síně šije klenutá ke kravínu a kravín zděnej pro 30 kusů dobytka. A dveře na pantích do malého **dvorečka zdmi obhrazeného** a kůrkami zdi přikrytý. V tom dvorci sklep podzemní klenutý pro omastek v něm pramenitá voda, kteráž se vynášeti musí. Nad to stavení schody tesané od sviňských chlívků, krovky šindelem pobité a ostatek došky pošíty. Item v rohu ratejny 3 roubený chlívků pro drůbež pernatou s náležitým krovem šindelem pobitý, s jedním vikýřem a dveřmi na pantích.“

Popisu v urbáři, až překvapivě věrně i přes mladší úpravy, odpovídá dochované dispoziční uspořádání přízemí domu včetně klenebních konstrukcí. Pokud si odmyslíme příčnou, na spáru vloženou zeď a schodiště, tak se nám na východní straně v rozsahu šířky dvou současných příčných traktů jasně rýsuje „velká síň klenutá“ protáhlého půdorysu. Z její valené klenby s výsečemi zbyla část, kterou je zastropen prostor v jihovýchodním nároží. Tomuto uspořádání odpovídají dvě okna na „vejchod a jedno na poledne“. Ze síně přístupný velký prostor ve třetím traktu byl onou „ratejnou klenutou dlážděnou“ se stopou po otopném zařízení – „kamnech“. Segmentově sklenuté okenní niky mohou náležet tehdejší „oknům na vejchod“. V její severní obvodové zdi se dochovaly niky a zřejmě částečně portály dveří do dvou komor klenutých dlážděných“ za ratejnou. Rozdělení jednotně zaklenutého prostoru čtvrtého – severního traktu s cihelnou dlažbou se v mladší úpravě dochovalo dodnes. Do někdejší kuchyně, se zbytky klenby s dýmníkem nad novodobým podhledem se ze síně stále vchází dveřmi v kamenném portálu. Z dveří do další „komory klenuté dlážděné s oknem na poledne, kterou šafář potřebuje“, se dochovala nika v západní zdi jihovýchodního prostoru odděleného ze síně. Chodba mezi ní a kuchyní je onou „šíjí klenutou ke kravínu“. Téměř intaktně se dochoval portál s nikou „dveří na pantích do dvorečka zdmi obhrazeného“. Lze předpokládat, že šířka jižního traktu spolu s šířkou chodby odpovídá původní šířce kravína pro 30 kusů, který zde stál v 17. století. Patro domu pak bylo přisazeno k již rozšířenému kravínu, který odpovídal dvouradému stání s obslužnými chodbami. Funkce „dvorečka“ lichoběžného obrysu s chlívků a kurníky se zřejmě v určité podobě udržela až do 20. století.

Přízemí domu tedy v celém rozsahu stálo v 70. letech 17. století. Valené klenby téměř půlkruhového, až převýšené-

Obr. 8: Klučov, dům ve dvoře, vstup s kamenným portálem, profilovaným okosením, vedoucí z „dvorečka“ po západním boku domu do chodby ke kravínu.

ho profilu s vytaženými hranami výsečí se zdůrazněním vrcholu mají ještě renesanční charakter. S touto úpravou se však ještě setkáváme u staveb z poloviny 17. století, a dům mohl tedy teoreticky vzniknout až po roce 1655, kdy se Klučov vrátil Lichtenštejnům. Nicméně Zlatá kniha označuje stavby vzniklé nedlouho před pořízování urbáře za nové. V popisu Klučova obdobnou zmínku nenalezneme. Dispoziční vazba domu na kravín se liší od běžného uspořádání v době barokní, kde ratejnu nebo světnici často propojuje s průběžně, nebo s kolmo navazujícím kravínem chodba na nádvorní straně domu. Tak tomu je třeba u dalšího černokosteleckého dvora Hřiby, kde stojí dům s kolmo navazujícím křídlem kravína.⁷⁾ Chodba z ratejny probíhá po boku za sebou řazených komor. Významným datovacím prvkem jsou také dochované, úzkým okosením profilované kamenné portály, které formálně náleží 16. století. Jde však o jednoduchý, i když při srovnání s klenbami poněkud archaický prvek, který opět mohl přezít do 17. století. Nicméně vzhledem k charakteru popisu v urbáři a uspořádání dispozice se lze přiklonit k předpokladu, že dům s kravínem nechali v rámci zkvalitnění hospodářství nejpozději na sklonku 16. nebo na počátku 17. století postavit Smiřičtí. Hospodaření ve dvorech Smiřických za Smiřic zajišťovala pouze zde zaměstnaná čeleď, a tedy nových obytných prostorů bylo více než zapotřebí.⁸⁾ Dům svojí polohou také vázal na vlastní zámek se zahradou, který Smiřičtí rovněž nechali upravit pro občasný pobyt. Téměř symetricky vůči domu ve vztahu k zámku stála na východě vozová (kočárová?) kolna, částečně dochovaná ve zdivu přízemí barokní sýpky.

Otázkou je stáří rozdělení severního, jednotně zaklenutého traktu na dvě komory, vázající na ratejnu. Obdobné uspořádání ratejny a s ní propojených dvou komor na čele domu měly na černokosteleckém panství domy dvorů v Chrastu

a Hošti, postavené nejspíše na konci 17. a počátku 18. století.⁹⁾ Rozdělení na dvě komory v Klučově mohlo tedy vzniknout až při úpravě realizované nedlouho před pořízením urbáře. Odpovídá tomu i portál, profilovaný širokou lištou. Severní prostor mohl tedy mít primárně rovněž obytnou funkci.

K oddělení jihovýchodního prostoru od síně masivní zdí s dveřmi došlo nejspíše ještě v průběhu 18. století, nebo nejspíše při úpravách na počátku 19. století. Vznikla tak další komora přístupná ze síně a stávající „šafářova“ komora byla zpřístupněna z chodby ke krávinu. Tato úprava odpovídá typičtějším řazení prostorů – komor domů vrchnostenských dvorů v době barokní.

Na dílčí úpravy domu v první polovině 19. století ukazují zejména některé výplně otvorů – „šestitabulková“ okna v rátejně s vnějšími závěsy, kování svlakových dveří s krabicovým zámkem a některé mříže. Celkovou přestavbu domu s nástav-

bou patra lze zřejmě datovat až do samého počátku 20. století. Odpovídají tomu novobarokní až „secesní“ detaily členění fasád a podoba vstupních i interiérových dveří. Při úpravách v 19. a na počátku 20. století došlo k dílčímu přezdívaní obvodového zdiva. I když je zdivo kuchyně slabší než navazující konstrukce, o jeho stáří svědčí do něj organicky zapojené kamenné ostění. Viditelné dílčí úpravy zděných konstrukcí však nemění interpretaci nejstarší fáze domu.

Ve dvoře v Klučově se tedy ukrývá pozoruhodný dům, který nejspíše vznikl v souvislosti s neméně pozoruhodným hospodařením rodu Smiřických, na počátku 17. století prakticky nejbohatšího rodu v Čechách.¹⁰⁾

Ing. Jan Žižka (zizka.jan@npu.cz): Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, Sabinova 373/5, Praha 3

POZNÁMKY

1. J. Žižka, K podobě dvorů na bývalých lichtenštejnských panstvích, *Památky středních Čech* 12, č. 1, 1998, s. 1–35; *týž*, Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách. Praha NPÚ 2018, s. 432–434.
2. J. Žižka, Zbytky renesanční zahrady v Klučově, *Památky středních Čech* 11, č. 2, 1997, s. 44–46.
3. Hambalkové krovy se stojatými stolicemi jsou ve dvorech černo-kosteleckého panství doloženy od období kolem roku 1770. Srov. J. Žižka, 2018, o. c. v pozn. 1, plány na s. 225, 550, 551.
4. A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze království Českého 15. Praha 1998, s. 12–14.
5. A. Nachtmannová, Hospodářské budovy v provozu barokního velkostatku na panství Kostelec nad Černými lesy, *Průzkumy památek* XV, č. 1, 2008, s. 3–38. Práce je důkladnou syntézou infor-

mací uvedených v urbáři, doplněná řadou obrázků. Na straně 9 je v této studii publikován situační plán dvora v Klučově z roku 1811, zachycující v severní části při zahradě dvoukřídlou budovu domu s krávinem a zřejmě stavbou chlívků v přilehlém dvorku.

6. Státní oblastní archiv Praha, Velkostatek Kostelec nad Černými lesy, inv. č. 3138, Urbář panství Kostelec, f. 527. Za laskavé poskytnutí kompletního přepisu Zlaté knihy děkuji A. Nachtmannové.
7. J. Žižka, 2018, o. c. v pozn. 1, plán na s. 551.
8. A. Nachtmannová, o. c. v pozn. 5, s. 4–5, zde odkazy na literaturu o hospodaření rodu Smiřických na počátku 17. století.
9. J. Žižka, 2018, o. c. v pozn. 1, plány dvora Chrastu na s. 432 a budovy ve dvoře Hošt na s. 581.
10. A. Nachtmannová, o. c. v pozn. 5, s. 4–5.

PRAMENY A LITERATURA

Nachtmannová, A. 2008: Hospodářské budovy v provozu barokního velkostatku na panství Kostelec nad Černými lesy, *Průzkumy památek* XV, č. 1, s. 3–38.

Sedláček, A. 1998: Hrady, zámky a tvrze království Českého 15. Praha.

Žižka, J. 1997: Zbytky renesanční zahrady v Klučově, *Památky střed-*

ních Čech 11, č. 2, s. 44–46.

Žižka, J. 1999: K podobě dvorů na bývalých lichtenštejnských panstvích, *Památky středních Čech* 12, č. 1, s. 1–35.

Žižka, J. 2018: Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách. Praha: NPÚ.

Das Wohnhaus Nr.-Konskr. 1 im Wirtschaftshof in Klučov

Im Wirtschaftshof bei nicht mehr vorhandenem Schloss in Klučov (Bez. Kolín) in der ehemaligen Liechtensteinischen Domäne Kostelec nad Černými lesy (Schwarz Kosteletz) steht ein bemerkenswertes Wohnhaus. Einstöckiges Haus, an den der Kuhstallflügel angeschlossen war, erhielt sich in der Gestalt aus dem Anfang des 20. Jahrhunderts. Im Erdgeschoss verbirgt sich die Anlage und Konstruktion seiner ältesten Phase. An den Eingangsflur schließen die einstige Gesindestube, Küche, Kammer und der Gang zum Kuhstall an. Weitere Kammern sind mit der Gesindestube benachbart. Die Räume sind überwiegend mit Stichkappengewölben versehen. Der Kücheneingang sowie der hintere Durchgang in den Gang haben Steinportale mit Abfasung. Die Anordnung des Hauses stimmt getreu mit seiner Beschreibung im Urbar der Kosteletz Domäne aus den 1670er Jahren überein. Den Urbar, der auch als Goldenes Buch bekannt ist, ließ Karl Eusebius v. Liechtenstein anfertigen. Um die Wende des 16. und 17. Jahrhunderts die Herren v. Smiřic hatten in der Herrschaft eine sehr progressive Landwirtschaft eingeführt. Mit Rücksicht zum Charakter der Beschreibung im Urbar, der Innenanordnung sowie Gestalt der Gewölbe und Portale lässt es sich vermuten, dass das Haus mit dem Kuhstall bereits in dieser Periode entstanden war.

Das Haus wurde offenbar teilweise im Laufe des 18. und 19. Jahrhunderts adaptiert. Zu Beginn des 20. Jahrhunderts wurde es aufgestockt und mit den Stiegen im Flur versehen, die Anlage wurde umgestaltet. Aus dieser Etappe sind die Fassadengliederung, Ausfüllungen der Öffnungen und Pflasterung erhalten.

Abb. 1: Klučov (Bez. Kolín), Wirtschaftshof, Hofansicht von Südosten (alle Fotos Autor).

Abb. 2: Klučov, Lageplan des Hofes, 1811, an der Nordseite des westlichen Hofteils beim Garten mit Burgstall, das zweiflügelige Gebäude mit dem Haus Nr.-Konskr. 1 mit angeschlossenem Südflügel – dem Kuhstall. An der Westseite des Hauses „Hoflein“ mit Kleinhaustierställen (übernommen aus der Arbeit von A. Nachtmannová, s. Zit. in Anm. 5).

Abb. 3: Klučov, Haus Nr.-Konskr. 1 im Hof, Erdgeschossgrundrisskizze, auf Grund der schematischen Aufnahme korrigiert und ergänzt vom Autor. Schraffiertes Mauerwerk grenzt die im Urbar aus den 1670er Jahren beschriebenen Räume ab, punktiert – 18. bis Anfang des 19. Jahrhunderts; Mauerwerk ohne Ausfüllung – nach 1900.

Abb. 4: Klučov, Haus Nr.-Konskr. 1 im Hof, Erdgeschoss, südöstlicher Raum, Inneres – Rest der ursprünglichen Gestalt des gewölbten Flurs.

Abb. 5: Klučov, Haus Nr.-Konskr. 1 im Hof, Flur, Inneres in der Gestalt nach Adaptierungen des Hauses zu Beginn des 20. Jahrhunderts. Rechts der Kücheneingang mit dem Steinportal.

Abb. 6: Klučov, Haus Nr.-Konskr. 1 im Hof, „Hals“, Gang in der Richtung zum Kuhstall.

Abb. 7: Klučov, Haus Nr.-Konskr. 1 im Hof, Nordtrakt, westliche Kammer mit der Eingangsniše zur Gesindestube, Inneres.

Abb. 8: Klučov, Haus Nr.-Konskr. 1 im Hof, Eingang in den Gang zum Kuhstall mit dem abgefasten Steinportal vom „Hoflein“ an der Westseite des Hauses.

(Übersetzung J. Noll)